

Святослав
МАТВІЙЧУК

Олена
ПЕВАНДОВСЬКА

ДЯДЬКО АНДРІЙ

КОВТОК СВОБОДИ

Вересень сорок першого видався дощовим, холодним. Глеювата земля під ногами відразу перетворилася на bagno, жвакаючу рідоту, що набридала всім — місцевим жителям, охоронникам, їхнім собакам, полоненим.

Але особливо гостро це відчували бранці. Знесилені, голодні, приголомшені морально, вони ще й потерпали від холоду, оскільки розмістилися не в бараках, як це практикувалось у польських же Треблінці, Освенцімі чи Майданеку, а просто неба, у грязюці, наче та скотина.

«Треба тікати, — вирішив Андрій. — Тільки так можна врятуватися».

Проте одна справа сказати, а інша — втілити сказане в життя. По-перше, огорожа. Її просто так не подолаєш: потрібні кліщі. І це при тому, що ще пощастить. В противному разі тебе візьме на приціл кулеметник — і життя кінець.

Не зробиш і підкоп, оскільки німці, оперізуючи табір дротом, вчинили це, як завжди, капітально та опустили «колючку» мало не на метр під землю. Втім, якби огорожа проходила тільки над травою, втекти всеодно б не вдалося: сторожові собаки були натреновані так, що будь-який підкоп наперед зводився нанівець. І це не голослівне твердження: згідно чуток, буквально за кілька днів до того, як Андрій потрапив до Бялої Янови, група сміливців вчинила спробу вирватися на волю. Однак німці спіймали втікачів та на науку іншим (мовляв, бачите, що ми робимо з тими, хто не підкоряється) розстріляли. Табірні старожили розповідали, що трупи нещасних ще кілька днів лежали на плацу. І лише потім їх кудись поділи.

По-друге, план втечі треба тримати в суворій таємниці, оскільки фашисти, діючи за старим, як світ, принципом «розділяй і владарюй», нашпигували табір своїми агентами. Одних в'язні підозрювали у подвійній грі і тому намагалися не контактувати з ними. Інші провокатори, проявляючи справжній артистизм та неабиякі психологічні здібності, не викликали недовіри та по-єзуїтському хитро вивідували те, що ще тільки замишлялось.

Але зустрічалися і просто зрадники. Ці могли підвести в останню хвилину, злякавшись розстрілу чи шибениці. До таких треба було приглядатись і приглядатись.

Тож, зваживши всі «за» і «проти», Шевчук вирішив: тікати треба самотужки, одинаком. Проте діяти слід поступово, без будь-яких проявів імпульсивності та емоцій, з холодним і чітким розрахунком.

Ясна річ, передусім доведеться подолати огорожу. Тому вдень, підходячи до колючого дроту, придивлявся до можливих підходів, обмацуючи поглядом потойбічну місцевість, шукаючи невеличкий виярок чи улоговину, де можна було б затаїтися і куди не дістане гостре лезо прожектора.

Вивчав, звичайно, і охорону. Правда, з живими людьми важче. Вони не завбачливі. Сьогодні поводять себе так, завтра, хильнувши шнапсу, — по-іншому. Та й німецькі собаки — створіння ще ті.

Однак все обійшлося. Вибравши темну ніч, пробрав-

мецькї собаки — створіння ще ті.

Однак все обійшлося. Вибравши темну ніч, пробрався до огорожі. Там, розсунувши дрїт (бо кліщів, звичайно, не дістав), почав протискати у шпарку своє схудле, майже пласке тіло. Проте сталїні нитки проходили так щільно, що не зачіпити гострих, ще не поточених іржею колючок було просто неможливо. Та й тонка, пропотїла гімнастєрка не рятувала. Ривок — і Андрій відчув, як у спину вп'ялися гострі металеві жала. Ще один — і в лївому плечі теж запекло. Але вже легше: половина тіла на тому боці. Тож ще трошки, ще...

Мов підкошений, звалився в траву. Треба бігти, а сил немає. Треба йти, а не зробиш ані кроку. То що, так і лежати до ранку, коли виявлять охоронники і коли твое тіло почнуть рвати на шматки скажені від лютї вівчарки? Ні, не для того стільки терпів. Тож вперед!

Проте це тільки на словах так браво і патетично. Насправді ж Андрій ледь пересувався, чвалав, нахилиючись то в один, то в інший бік.

Куди тримав шлях? До найближчого польського фільварку, де, як надїявся, приймуть, обігріють і сховать. Де хоч і чекала невідомість, але не було лютого гавкоту сторожових псів, лайки охоронців, сухих пострілів, кожен з яких обривав чиєсь життя.

Чи лячно було? Звичайно. Адже і серед своїх, радянських, стрічались зрадники. А тут — поляки. Та що поробиш: вибору, як такого, немає.

Втім, хїба в цьому справа? Передусім людина повинна бути людиною. А те, що національність у неї німецька, польська чи українська, — справа другорядна. Адже живемо під одним небом, ходимо під одним Богом.

Та й чутки — річ теж немаловажна. Тим більше, що в таборі розповідали, як один старий поляк майже два тижні переховував трьох радянських вїськовополонених. І тільки після того, як бранці полишили гостинну оселю, їх схопила німецька польова жандармерія.

(Продовження. Поч. у №№ 1-2, 5, 6, 8).